

David Harvey: Anmärkningar om de senaste händelserna i Ukraina – en preliminär redogörelse (med svar från Derek Hall)

[Ur [Links International Journal of Socialist Renewal](#), 25 februari 2022, ursprungligen publicerad i [FoccalBlog](#). David Harvey är professor i antropologi och geografi vid City University of New York (CUNY), forskningschef vid Centrum för platser, kultur och politik, och författare till ett flertal böcker. Han har undervisat om Karl Marx' *Kapitalet* i nästan 50 år. Derek Hall är docent vid fakulteten för politisk vetenskap och Balsillie School för internationell politik vid Wilfrid Laurier-universitetet i Waterloo, Ontario, Kanada. Han forskar om internationell politisk ekonomi, kritiska jordbruksstudier och kapitalismens teori och historia, med särskild inriktning på Japan och Sydostasien. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Att det efter den ryska invasionen av Ukraina har brutit ut ett fullständigt krig, innebär en djupgående förändring av världsordningen. Som sådant kan det inte förbises av de geografer som (tyvärr via Zoom) deltar vid vårt årsmöte. Jag erbjuder därför några lekmanakommentarer som grund för diskussionen.

Det finns en myt om att världen har haft fred sedan 1945, och att världen som byggdes upp under USA:s herravälde till stor del har sett till att tygla de konkurrerande kapitalistiska ländernas krigsliknande böjelser. Den mellanstatliga konkurrensen i Europa som skapade två världskrig har till stor del förhindrats, och efter 1945 införlivades Västtyskland och Japan fredligt i det kapitalistiska världssystemet (delvis för att bekämpa hotet från sovjetkommunismen). Samarbetsinstitutioner upprättades i Europa (den gemensamma marknaden. EU, NATO, euron). Samtidigt har ”varma” krig (både inbördeskrig och mellan stater) förts i överflöd sedan 1945, till att börja med Korea- och Vietnamkrigen, följt av kriget i Jugoslavien och NATO:s bombningar av Serbien, två krig mot Irak (varav ett rättfärdigades med uppenbara lögnar från USA om Iraks innehav av massförstörelsevapen), kriget i Jemen, Libyen och Syrien.

Fram till 1991 gav kalla kriget en ganska konstant bakgrund till hur världsordningen fungerade. Den manipulerades ofta till ekonomisk fördel för de amerikanska företagen som utgör det som Eisenhower för länge sedan kallade det militärindustriella komplexet. Denna politik hjälptes upp genom att odla (en både påhittad och verklig) rädsla för Sovjet och kommunismen. Den ekonomiska konsekvensen har blivit våg efter våg av teknologiska och organisatoriska förbättringar av den militära utrustningen. En stor del av dessa fick utbredd civil användning, som flyg, internet och kärnteknologi, och bidrog på viktiga sätt till att stöda en oupphörlig kapitalackumulering och ökande centralisering av kapitalets makt i förhållande till en marknad i fångenskap.

Att ta till ”militär keynesianism” blev dessutom ett undantag som favoriserades när det blev svårigheter för de nyliberala åtstramningsregimer som till och med befolkningarna i de utvecklade

kapitalistiska länderna annars periodvis blev erbjudna efter omkring 1970. Att Reagan tog till militär keynesianism för att iscensätta en kapprustning mot Sovjetunionen bidrog till att få slut på kalla kriget, samtidigt som det förvanskade båda ländernas ekonomier. Före Reagan var den högsta skattesatsen aldrig lägre än 70%, medan den högsta skatten sedan aldrig har överstigit 40%, vilket således vederlägger högerns påstående att höga skatter hämmar tillväxten. Den amerikanska ekonomins ökande militarisering efter 1945 gick också hand i hand med att det blev allt större ekonomisk ojämlikhet och uppstod en härskande oligarki i såväl USA som på andra ställen (även Ryssland).

Den svårighet som de politiska eliterna i väst står inför i situationer som den som existerar i Ukraina, är att kortsiktiga och omedelbara problem måste hanteras på sätt som inte förvärrar de bakomliggande orsakerna till konflikterna. Osäkra människor reagerar till exempel ofta våldsamt, men vi kan inte bemöta någon som kommer mot oss med en kniv med lugnande ord för att dämpa deras osäkerhet. De måste avväpnas, företrädesvis på sätt som inte ökar deras osäkerhet. Målet bör vara att lägga grunden till en mer fredlig, samarbetande och demilitariserad världsordning, samtidigt som man enträget begränsar den terror, ödeläggelse och meningslösa förluster av liv som denna invasion medför.

Det som vi bevittnar i Ukrainakonflikten är i många avseenden ett resultat av de processer som bröt ner den faktiskt existerande kommunismens och sovjetregimens makt. När kalla kriget slutade, utlovades ryssarna en ljus framtid, eftersom den kapitalistiska dynamiken och en fri marknads-ekonomis dynamik förmodades sprida sig genom att sippra ner över hela landet. Boris Kagarlitskij beskrev verkligheten så. I och med att kalla kriget slutade trodde ryssarna att de var på väg i flygplan mot Paris, bara för att halvvägs få höra ”välkomna till Burkina Faso”.

Det gjordes inga försök att införliva det ryska folket och ekonomin i det globala systemet, som man gjorde med Japan och Västtyskland 1945, och IMF:s (Internationella valutafondens) och de ledande västekonomernas (som Jeffrey Sachs) råd var att använda den nyliberala ”chockterapi” som en magisk trollformel för övergången. När det uppenbarligen inte fungerade, använde eliterna i väst det nyliberala påhittet att beskylla offren för att inte utveckla sitt humankapital på lämpligt sätt och inte riva ner de många hindren för egenföretagande (och på så sätt skylla oligarkernas uppkomst på ryssarna själva). De inhemska resultaten för Ryssland var förfärliga. BNP kollapsade, rubeln var inte gångbar (pengar mättes i vodkaflaskor), den förväntade livslängden minskade mycket snabbt, kvinnors ställning försämrades, de sociala förmånerna och regeringsinstitutionerna kollapsade helt, det uppstod en maffiapolitik kring oligarkernas makt, och allt kröntes 1998 av en skuldcrisis som det inte verkade finnas någon annan utväg från än att be om några smulor från de rikas bord och underkasta sig IMF:s diktatur. Den ekonomiska förödmjukelsen var fullständig, utom för oligarkerna. Ovanpå allt detta styckades Sovjetunionen upp i självständiga republiker utan att ta särskilt mycket hänsyn till folken.

På två eller tre år minskade Rysslands befolkning och ekonomi samtidigt som dess industriella bas ödelades proportionellt mer än det som upplevdes under avindustrialiseringen av USA:s äldre regioner under de föregående 40 åren. De sociala, politiska och ekonomiska konsekvenserna av avindustrialiseringen i Pennsylvania, Ohio och i hela Mellanvästern har varit omfattande (och

innefattat allt från en opioidepidemi till uppkomsten av farliga politiska strömningar som stöder vit makt och Donald Trump). ”Chockterapi” inverkan på det ryska politiska, kulturella och ekonomiska livet var förutsägbart nog mycket värre. Väst underlät att göra något annat än att med skadeglädje betrakta ”historiens slut” på västs villkor.

Sedan är det frågan om NATO. Den var ursprungligen tänkt att vara både defensiv och samarbetsande, men blev i första hand en krigsliknande militär styrka som upprättades för att hindra spridningen av kommunismen och förebygga att den mellanstatliga konkurrensen i Europa tog en militär vändning. På det stora hela hjälpte den som samarbetsorganisation marginellt till att lindra den mellanstatliga konkurrensen i Europa (även om Grekland och Turkiet aldrig har löst sina meningsskiljaktigheter om Cypern). EU var i praktiken till mycket större hjälp. Men med Sovjetunionens sammanbrott försvann NATO:s primära syfte. Det fanns en verklig risk för det militärindustriella komplexet att den amerikanska befolkningen skulle förverkliga en ”fredsaktieutdelning” med hjälp av hårda nedskärningar av försvarsbudgeten. Det var kanske därför som NATO:s aggressiva innehåll (som alltid fanns där) aktivt bedyrades under Clintons år, något som bröt väldigt mycket mot de muntliga löften som Gorbatsjov fick under inledningen av perestrojkan. De USA-ledda bombningarna av Belgrad 1999 är ett tydligt exempel (då den kinesiska ambassaden träffades, om det var oavsiktligt eller planerat är oklart).

Putin åberopar USA:s bombningar av Serbien och andra amerikanska interventioner som har kränkt mindre staters suveränitet som prejudikat för sina aktioner. NATO:s utvidgning fram till Rysslands gräns under dessa år (i avsaknad av något tydligt militärt hot) ifrågasattes starkt till och med i USA, och Donald Trump angrep logiken bakom NATO:s själva existens. Den konservativa kommentatorn Tom Friedman skrev nyligen i *New York Times*, och pekade på USA:s ansvar för de senaste händelserna med sitt aggressiva och provocerande förhållningssätt till Ryssland genom NATO:s utvidgning till Östeuropa. På 1990-talet verkade det som om NATO var en militärallians som letade efter en fiende. Nu har Putin provocerats tillräckligt mycket för att göra dem till lags, uppenbart förargad av förödmjukelserna där Ryssland ekonomiskt har behandlats som ett hopplöst fall och väst har varit arrogant avvisande angående Rysslands plats i den globala ordningen.

De politiska eliterna i USA och väst borde ha förstått att förödmjukelse är ett katastrofalt verktyg inom utrikespolitiken med ofta varaktiga och förödande effekter. Förödmjukandet av Tyskland vid Versailles spelade en viktig roll för att underblåsa Andra världskriget. Med hjälp av Marshallplanen undvek de politiska eliterna att upprepa detta vad gäller Västtyskland och Japan efter 1945, bara för att upprepa katastrofen att (både aktivt och oavsiktligt) förödmjuka Ryssland efter kalla krigets slut. Ryssland behövde och förtjänade en Marshallplan på 1990-talet istället för föreläsningar om hur rätt det var med nyliberala lösningar. Västimperialismens förödmjukelser av Kina under ett och ett halvt sekel (inklusive den japanska ockupationen och den ökända ”våldtäkten av Nanjing” på 1930-talet) spelar en viktig roll under dagens geopolitiska strider. Lärdomen är enkel: förödmjuka på egen risk. Det kommer att förfölja dig, kanske till och med slå tillbaka.

Inget av detta rättfärdigar Putins handlingar, lika lite som 40 års avindustrialisering och nyliberalt förtryck av arbetarna rättfärdigar Donald Trumps handlingar eller ståndpunkter. Men inte heller rättfärdigar handlingarna i Ukraina något återupplivande av den globala militarismens institutioner

(som NATO), som har bidragit så mycket till att problemet uppstod. På samma sätt som den mellanstatliga konkurrensen i Europa behövde demilitariseras efter 1945, måste dagens kapprustning mellan maktblocken upphöra och ersättas av starka samarbets- och samverkansinstitutioner. Att ge efter för konkurrensens tvångslagar, både mellan kapitalistiska företag och mellan maktblock, är att bädda för framtida katastrofer, och trots det ser storkapitalet det beklagligtvis fortfarande som vägen till oändlig kapitalackumulation i framtiden.

Risken i tider som dessa är att minsta misstag från någon sida lätt kan eskalera till en stor sammandrabbning mellan kärnvapenmakter, där Ryssland kan hävda sig mot USA:s hittills överväldigande militära makt. Den unipolära värld som de amerikanska eliterna levde i på 1990-talet har redan ersatts av en bipolär värld. Men mycket mer håller på att förändra sig.

Den 15 januari 2003 gick miljontals människor i hela världen ut på gatorna för att protestera mot krigsfaran, i något som till och med *New York Times* erkände var ett häpnadsväckande uttryck för den internationella allmänna opinionen. Sorgligt nog misslyckades de, vilket ledde till två årtionden av ödeläggande och destruktiva krig i hela världen. Det är uppenbart att folket i Ukraina inte vill ha krig, att folket i Ryssland inte vill ha krig, att folken i Europa inte vill ha krig, att folken i Nordamerika inte vill ha ännu ett krig. Folkrörelsen för fred måste återuppväckas och åter göra sig gällande. Folk överallt måste hävda sin rätt att delta i skapandet av en ny världsordning, grundad på fred, samarbete istället för konkurrens, tvång och bittra konflikter.

Derek Hall:

Rysslands invasion av Ukraina — ett svar till David Harvey

[Ur [Links International Journal of Socialist Renewal](#), 28 februari 2022, ursprungligen publicerad på [FocaalBlog](#).]

David Harveys inlägg på [FocaalBlog](#) den 25 februari presenteras som ”en preliminär rapport” om ”de senaste händelserna i Ukraina”. Harveys artikel tar på ett verkningfullt sätt upp de centrala krafter som har lett till Rysslands invasion av Ukraina, från chockterapiens förödande effekter i Ryssland på 1990-talet till den ryska reaktionen på NATO:s bombningar av Serbien 1999 och NATO:s införlivande av nya medlemmar i Central- och Östeuropa. Men som svar i realtid på den fullskaliga invasionen av ett land med 40 miljoner invånare av ett kärnvapenbestyckat land är den analytiskt otillräcklig och politiskt och etiskt bristfällig.

Den första aspekt av Harveys artikel som jag kritiserar är hur de specifika förklaringar han ger till varför invasionen ägde rum till överväldigande delen riktar in sig på USA:s och västs handlingar. Även om han säger: ”Inget av detta [västs tidigare handlingar] rättfärdigar Putins handlingar” (2022), så ger han inga andra förklaringar till det Ryssland gör än hur väst har behandlat Ryssland och den ryska reaktionen på denna behandling. Han säger i synnerhet inget om hur Putinregimens särdrag kan ha lett till kriget (för en avgörande skillnad, se ”Vanliga ryssar vill inte ha det här kriget” av Matvejev och Budraitskis [finns [här](#) – öa.]). Hans analys av den ryska politiska ekonomin verkar i själva verket ha fastnat på 1990-talet. Putins systematiska krossande av all tänkbar politisk opposition i Ryssland, den ryska statens stryptag på informationen, och Rysslands massiva

propagandaapparat nämns inte. Det görs ingen skillnad mellan det sätt på vilket ”miljontals människor i hela världen [gick] ut på gatorna” mot Irakkriget 2003 och det faktum att alla ryska demonstranter mot detta krig omedelbart arresteras.

Harvey räknar upp många krig som har ägt rum i världen sedan 1945, men utelämnar Rysslands invasioner av Georgien 2008 och Ukraina 2014-2015 och Rysslands ombudskrig i Donetsbäckenet i Ukraina. Han bortser från Putins konservativa ultranationalism, hans förnekande av den ukrainska nationens existens, hans löjliga uttalanden om det hot som Ukraina utgör för Ryssland och hans påståenden att Ukraina, ett land med en judisk president, styrs av ”nynazister”. Och även det faktum att Rysslands upprepade påståenden under det senaste året att det inte hade för avsikt att invadera Ukraina uppenbarligen var lögner.

Det kanske mest häpnadsväckande med Harveys artikel är, att trots att den givetvis är mot kriget (alla krig), så fördömer han inte Ryssland direkt för att det har invaderat Ukraina. Att artikeln kallas ”de senaste händelserna i Ukraina” är i linje med detta förhållningssätt. Jag undrar vad Harvey skulle ha tyckt om en artikel hade publicerats den 20 mars 2003 under rubriken ”de senaste händelserna i Irak”, och hittat hela förklaringen till USA:s invasion i det som andra länder än USA hade gjort?

Det andra stora problemet med Harveys analys är att han, även om han liksom många andra vänsteranhängare i väst ([Ali](#), Marcetic, *The Nation*) uppvisar stor omsorg om säkerhetsintressena för en auktoritär stormakt som kanske har världens största kärnvapenarsenal, inte alls uppmärksammar Ukraina. Harvey är antagligen omedveten om att hans upprepade hänvisningar till (den geografiska regionen) ”Ukraina” istället för (namnet på staten) ”Ukraina” underförstått förnekar landets statsstatus.* Men hans språkbruk passar med ett bredare underlåtande att se något av vad det som händer ur Ukrainas perspektiv, eller ur de andra länders och nationers perspektiv som befriades från det sovjetiska herraväldet 1989-1991.

Alla inom vänstern hyllade med rätta den segerrika asiatiska och afrikanska befrielsekampen på 1940-, 1950- och 1960-talen. Men i vänsteranalyser som Harveys syns inte det faktum att 1989-1991 innebar slutet på ett imperium och en massiv avkolonisering. De nämner aldrig möjligheten att de befriade staterna kanske desperat ville ha skydd, och nu mer än någonsin vill skyddas, mot ett återinförande av en rysk imperialism som de tidigare har lidit svårt under. Således framställs NATO:s ”utvidgning” som ett hot från väst mot Ryssland, istället för en del av ett svar på de central- och östeuropeiska staternas önskan att få skydd mot ett ryskt hot som har visat sig vara fullständigt reellt. Ukrainas, Polens, Litauens, Estlands, Lettlands, Moldaviens och många andra länders mål, strävanden, initiativ och farhågor ignoreras till förmån för en berättelse där all påverkan tillskrivs ”USA och väst”. Det är givetvis inte samma sak som att säga att det riktiga sättet att hantera dessa farhågor är att släppa in de central- och östeuropeiska länderna i NATO, eller att det inte fick verkliga och stora negativa konsekvenser. Men det alternativ som Harvey föreslår – att ”dagens kapprustning mellan maktblocken [måste] upphöra och ersättas av starka samarbets- och samverkansinstitutioner” – är bara en gest, och som svar på en pågående invasion uppseendeväckande otillräckligt.

* På engelska skrivs ”the Ukraine” för den geografiska regionen och ”Ukraine” för namnet på staten – öa.

Dessa två sidor hos Harveys artikel gör den alltså beklämmande lik den sorts analyser som på ett rörande och kraftfullt sätt kritiserar i en artikel som har skrivits av Taras Bilous från ett belägrat Kiev [se [här](#)]. Bilous' artikel bör läsas i sin helhet, men jag ska här bara citera en del av den: "en stor del av vänstern i väst borde ärligt medge att den fullständigt misslyckades med att formulera ett svar på den 'ukrainska krisen'." Även Ilja Budraitskis påpekar för vänstern: "Det är nödvändigt att klart säga vem som startade detta krig och inte leta efter ursäkter för det." [Se [här](#).] En artikel av Terrell Jermain Starr från 11 februari utvecklar ett progressivt svar på Rysslands hot mot Ukraina genom att koncentrera sig på de saker som Harvey missar: Ukrainas intressen och den ryska imperialismens historia och nuvarande verklighet.

Jag vill också besvara en tredje beståndsdel i Harveys artikel, hans resonemang om västs "förödmjukande" av Ryssland efter kalla kriget och skillnaden mot behandlingen av Tyskland och Japan efter Andra världskriget. Harvey gör helt rätt i att betona förödmjukelser som något centralt för att studera den internationella politiken, och i att peka på hur förödmjukandet av Tyskland vid Versailles hjälpte till att orsaka Andra världskriget. Principen att inte förödmjuka en besegrad motståndare är oerhört viktig. Men Harveys behandling av förödmjukelser hävdar att det är ett objektivt tillstånd, ett faktum. Jag hävdar att det också måste behandlas som en diskussion, en fråga om tolkning.

Jag utvecklar detta resonemang genom att diskutera Japan, eftersom Harvey hävdar att de politiska eliterna i väst undvek att förödmjuka Västtyskland och Japan efter Andra världskriget "med hjälp av Marshallplanen". Ett första problem med denna ståndpunkt rör fakta: Marshallplanen tillämpades inte i Japan. Japan fick verkligen ekonomiskt stöd från USA, men utsattes 1949 också för hårda åtstramningar under "Dodge line". En viktig bidragande faktor till Japans förbättrade ekonomiska läge från och med 1950 var utbrottet av Koreakriget, och amerikanska upphandlingar av krigsmateriel stod för 60% av Japans export 1951-1953.

Ett annat problem är att många japaner inte skulle hålla med om Harveys påstående att Japan inte förödmjukades efter Andra världskriget. De har en hel del objektivt material för att stöda denna åsikt. Efter att ha fått sina städer (inklusive Hiroshima, Nagasaki och Tokyo) förvandlade till grus, ha kapitulerat ovillkorligt och berövat sitt kejsardöme, ockuperades Japan av de allierade (i själva verket USA) i nästan 7 år. Amerikanerna skapade ett nytt politiskt system för Japan genom att skriva en ny konstitution, där inte ett kommunistiskt system har ändrats sedan den infördes 1947. Även Japan gick från att vara stormakt med ett imperium till att sugas upp i det amerikanska imperiet som underordnad partner, en "halvt suverän stat" som inte kunde och (under den berömda Paragraf 9) faktiskt konstitutionellt förbjöds att sörja för sin egen säkerhet.

Sådana är fakta: frågan är om det var förödmjukelser. Jag håller med de japaner inom vänstern som betraktar 1947 års konstitution som en källa till omhuldade friheter och politiska friheter som de förnekades under Meijistaten och till Japans institutionaliserade (om än snabbt minskande) pacifism. Men många inom den japanska högern har en annan inställning, bland dem framstående politiska figurer. Tobias Harris skriver så här i sin föredömliga biografi om Shinzō Abe, den av Japans premiärministrar som har suttit längst:

Abe har framfört många skäl till att vilja ändra konstitutionen – och beklagar den roll som ”New Dealliberaler” spelade under utarbetandet av dokumentet och det förödmjukande i att Japans grundlag skapades under en period av nationell förödmjukelse – men hans mest grundläggande skäl är att Paragraf 9 är det mest bestående och praktiska hindret för den japanska statens förmåga att fullgöra sin plikt att försvara det japanska folket.

Det fallet Japan tillför för att förstå Rysslands invasion av Ukraina är, för det första, att vi vid en analys av förödmjukelse inom internationell politik inte ska anta att vi vet hur folk i det förödmjukade landet kommer att tolka det vi betraktar som objektiva fakta i fallet; och att vi, för det andra, måste göra en egen etisk bedömning av deras tolkningar. Harvey missar också i vilken omfattning Putins känsla av Rysslands ”förödmjukelse” inte bara är ett svar på 1990-talets chockterapi och NATO:s utvidgning, utan också på Sovjetunionens uppsplittring – att Putin känner sig förödmjukad av avkoloniseringen. Vi inom vänstern ska verkligen inte bekräfta denna sida av Putins bitterhet eller hans blodindränkta imperienostalgi.

Mina avslutande punkter är mycket enklare. I detta specifika ögonblick måste vänstern i väst vara fullt solidariska med Ukraina som ett land som kämpar för sin självständighet och sitt självbestämmande mot en öppen imperialism. Ukrainas självständighet måste försvaras. Rysslands invasion måste otvetydigt fördömas och motarbetas.